

Theater Toneelgroep Amsterdam maakt toneelstuk van Bergmans film 'Kreten en gefluister'

Na grootse sterfscène voelt alles overbodig

Theater *Kreten en gefluister* van Ingmar Bergman, door Toneelgroep Amsterdam. Gez. 21/3 De Singel, Antwerpen. Tournee t/m 28/5. toneelgroepamsterdam.nl
●●●○○

Door WILFRED TAKKEN

Doodgaan is ontluisterend smerig. Althans, op het eerste gezicht. De voorstelling *Kreten en gefluister* van Toneelgroep Amsterdam opent met het ontwaken van een stervende vrouw. Braaksel op haar kussen, diarree aan het onderhemd. Ze ontlast zich op een emmer en veegt zich af met een deken. Ondertussen filmt ze zelf alles met een videocamera.

Voor de tweede keer brengt regisseur Ivo van Hove een film van Ingmar Bergman naar het toneel. Dit keer blijft hij echter ver weg van het intieme, psychologisch realisme van *Scènes uit een huwelijk*, dat hij in 2004 bewerkte. Alleen het ophijsbare, half doorzichtige huis van gespannen doek verwijst nog naar die eerdere Bergman.

Van Hove zette de schaar in het filmscript, over de stervende Agnes (Christ Nietvelt) die wordt verzorgd door haar twee zusters (Renée Fokker en Halina Reijn) en haar trouwe bediende (Karina Smulders). In de film worden de scènes over de zieke vrouw afgewisseld met scènes waarin de slechte huwelijken van de andere zusters worden neergezet: overspel, verkillig, zelfverminking, poging tot zelfmoord. Die heeft hij er allemaal uitgeknipt. Van Hove laat het sterven van de vrouw in één lange, bijna woordloze scène zien. Die is van een aangrijpende schoonheid, nog indringender dan de sterfscènes in zijn eerdere stuk over ziekte: *Angels in America*.

Bedrijvig bewegen de vrouwen om Nietvelt heen, ze wassen haar, trachten haar te troosten. De bediende kan dat het beste, onverstoorbaar toegewijd. De zussen doen alles wat aarzelender, ongemakkelijk. Halina Reijn aait maar wat met die washand. De stervende toont een enorme kracht, Nietvelt maakt er een indrukwekkende rol van, laconiek lijdzaam en keel-snoerend angstig. Agnes is beeldend kunstenaar, dus ze houdt alles bij per videodagboek. Haar eigen sterven verbeeldt ze door zich met blauwe verf te overgieten en over een groot wit vel te rollen. Hierna volgt het wassen en afleggen, het opruimen van de set. Dat duurt allemaal lekker lang, zodat het sterven rustig kan bezinken.

Dit eerste deel van de voorstelling lijkt op een performance, op een religieus ritueel. Een twijfelende geestelijke levert het bijpassende gebed, die iets essentieels duidelijk maakt. Deze vrouw sterft voor ons allemaal, in plaats

Chris Nietvelt verbeeldt het sterven van een beeldend kunstenaar in 'Kreten en gefluister' door in blauwe verf te rollen. Foto Jan Versweyveld

van de achterblijvers. Na haar dood lijkt alles leeg en zinloos, maar de dood kan ook een nieuw begin zijn. Maar niet voor de zus-

ters: de dood van Agnes brengt alleen maar hun eigen problemen naar de oppervlakte, zonder dat ze er iets aan veranderen. In het licht

van de dood van hun zuster zien hun levens er bleekjes uit. Zij geven het slechte voorbeeld, Agnes het goede.

Het decor van Jan Versweyveld is zo bepalend dat het een extra personage wordt. Rondom het bed staan beeldschermen, lampen, glazen wanden, een apart hokje als keuken. Wit neonlicht benadrukt de klinische omgeving die als tegenwicht dient van Nietvelts plastische spel. Tijdens het sterven, zwaait een hangende camera steeds langs haar gezicht, als de wijzer van een metronoom.

De sterfscène alleen zou een perfecte voorstelling zijn geweest. Maar vreemd genoeg krijgen we daarna alsnog al die andere scènes, met de zijlijnen van het verhaal. Het sterven van de vrouw is zo'n natuurlijk einde dat alles hierna overbodig voelt. De spanning is uit

de voorstelling, en de getoonde scènes zijn hierna veel te bleek en anekdotisch. Bovendien is er zo in geknipt dat ze weinig nieuwe informatie geven. Je moet de film kennen, of er over gelezen hebben, om te begrijpen wat er precies met die andere zusters aan de hand is.

Pas in de epiloog komt het goed, als Nietvelt een gelukkige herinnering ophaalt, van samen zijn met haar zusters. Op het huisje van doek wordt een video geprojecteerd van Amerikaanse videokunstenaar Tal Yarden: een groep mensen die in de sneeuw gaan liggen, van bovenaf gefilmd. Samen vormen de liggenden de vorm van een engel. Nietvelt gaat voor de projectie staan en krijgt vleugels.

Toneelgroep Amsterdam dit seizoen veelvuldig in het buitenland

Voordat *Kreten en gefluister* dit weekend in Antwerpen in première ging, speelde Toneelgroep Amsterdam in Chicago. Vervolgens reist de groep door naar Parijs, Groningen en Tokio. Dat de groep dit seizoen zo'n 50 voorstellingen over de grenzen speelt, is uniek voor het Nederlandse toneel. Twee jaar geleden stelde de groep Wouter van

Ransbeek aan om de internationale tournees uit te zetten: „Wij willen onze voorstellingen aan een zo breed mogelijk publiek tonen. Gemiddeld kost het zo'n 60.000 euro om een voorstelling naar de VS of Japan te verscheppen. Onze buitenlandse partners dragen hiervoor de kosten. In de regel spelen we met boventiteling; in Duitsland en Groot-Brit-

tannië spelen de spelers in de landstaal. Omdat zij meer afstand tot die taal hebben, kunnen ze in het spel een grotere vrijheid creëren. Onze voorstellingen worden in het buitenland anders ontvangen dan in Nederland. Amerikanen waardeerden van *Romeinse tragedies* en *Het temmen van de feeks* vooral de komische kant.“